

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА НАСІННЯ СОЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Анотація. Розглянуто роль виробництва сої в економіці країни. Проаналізовано динаміку виробництва та реалізації насіння сої, наведено структуру реалізації насіння сої сільськогосподарськими підприємствами Черкаської області. За результатами дослідження розроблено висновки.

Ключові слова: економічна ефективність, зерно, виробництво, валовий збір, урожайність, динаміка виробництва,

Аннотация. Рассмотрены роль производства сои в экономике страны. Проанализирована динамика производства и реализации семян сои, приведена структура реализации семян сои сельскохозяйственными предприятиями Черкасской области. По результатам исследования разработаны выводы.

Ключевые слова: экономическая эффективность, зерно, производство, валовой сбор, урожайность, динамика производства, прибыльность.

Annotation. The role of soybean production in the economy is considered. Dynamics of production and sale of soybean seed are analyzed, structure of soybean seeds sale is presented. According to the study conclusions are developed.

Keywords: : economic efficiency, soybean, production, gross yield, productivity, dynamics of production, profitability.

Постановка проблеми. Проблемам підвищення економічної ефективності функціонування регіонального ринку насіння сої та продуктів його переробки приділяється значна увага. Така економічна ситуація вимагає об'єктивної оцінки подій в галузі, а отже, виникає потреба в проведенні поглибленого дослідження питань щодо її подальшого розвитку і підвищення ефективності господарювання.

У світовому виробництві, торгівлі на світовому ринку, соя є головним щорічно відновлюваним білково-олійним ресурсом, за рахунок якого значною мірою вирішується проблема харчового і кормового білка та олії. Україна має природні ресурси, які відповідають біологічним вимогам до вирощування цієї культури, які забезпечують лише 10 % потреби внутрішнього ринку. Соя власного виробництва може стати не тільки одним з важливих ресурсів білка та олії, а й статтею значних фінансових надходжень.

Основною метою дослідження є дослідження та аналіз економічної ефективності виробництва сої в Черкаській області; основних чинників, що

впливають на розвиток виробництва насіння сої. Основними завданнями є дослідження економічної ефективності виробництва сої в сільськогосподарських підприємствах Черкащини; виявлення загальних тенденцій виробництва, споживання та переробки даної культури; факторів, що впливають на прибутковість підприємств-виробників сої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам ефективного функціонування аграрного виробництва, питанням економічної ефективності, розвитку виробництва сої та окремих олійних культур присвятили праці вітчизняні вчені Благодатний В.І., Вишнівський П.С., Гайдуцький П.І., Губський Б.В, Коденська М.Ю., Митченко О.О., Побережна А.А., Саблук П.Т., Уланчук В.С. та інші науковці. Проте недостатньо вивченими залишаються проблеми розвитку виробництва сої на регіональному рівні. У цьому контексті особливо великої уваги заслуговує проблема всебічного вивчення стану і наукового обґрунтування напрямів підвищення ефективності виробництва сої.

Виклад основного матеріал. Виробництву продукції олійних культур на Черкащині завжди приділялась значна увага. Основними культурами є соняшник, соя та озимий і ярий ріпак. Ефективність виробництва насіння цих культур різна. Соя в порівнянні з іншими олійними культурами має найменші показники економічної ефективності виробництва (табл. 1).

Таблиця 1. Порівняння основних показників ефективності виробництва насіння сої з іншими олійними культурами в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області

Показники	Соя	Ріпак	Соняшник	Відхилення показників сої (+;-) від показників	
				ріпаку	соняшнику
Урожайність, ц/га	18,4	29,5	32,0	-11,1	-13,6
Собівартість 1 ц, грн.	321,80	278,75	240,98	43,05	80,82
Ціна реалізації 1 ц, грн.	335,79	301,02	311,8	34,77	23,99
Прибуток 1 га, грн.	219,64	625,53	1936,75	-405,89	-1717,11
Рівень рентабельності, %	4,4	8,0	29,4	-3,6 в.п.	-25,0 в.п.

Джерело: розраховано з використанням: Бюлетень про фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств за 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 роки / [ред. В.П. Приймак]. – Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області.

Так прибуток на 1 га від виробництва сої у 2013 році на 405,89 грн. менший, ніж від виробництва насіння ріпаку і на 1717,11 грн. менше, ніж при виробництві насіння соняшнику. Рівень рентабельності насіння сої у 2013 році був на 3,6 в.п. менший, ніж при реалізації насіння ріпаку і на 25,0 в.п. – при реалізації насіння сояшнику. Таким

чином виробництво насіння таких олійних культур як ріпак і соняшник є більш прибутковим, ніж виробництво насіння сої, тому сільськогосподарським підприємствам Черкащини необхідно знаходити шляхи підвищення економічної ефективності виробництва насіння цієї культури до рівня інших олійних культур.

Зростання виробничої собівартості насіння сої спричинило збільшення витрат виробництва в розрахунку на 1 га зібраної площі сої (табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка витрат виробництва насіння сої в розрахунку на 1 га зібраної площі в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області, грн.

Статті витрат	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2013 р. до 2009 р.	
						+;-	%
Оплата праці	176,66	178,51	234,02	257,19	349,96	173,30	198,10
Прямі матеріальні витрати	1685,82	1957,99	2443,15	2639,19	3241,49	1555,68	192,28
насіння	290,84	370,30	457,48	409,82	567,90	277,06	195,26
добрива	483,68	412,63	535,81	544,67	664,12	180,43	137,30
пальне	286,80	361,09	552,77	570,55	620,35	333,55	216,30
оплата послуг сторонніх організацій	268,60	360,97	371,74	497,39	499,75	231,15	186,06
решта матеріальних витрат	355,89	453,00	525,36	7,36	889,38	533,49	249,90
Інші прямі витрати	776,92	781,44	1185,20	1419,67	1573,03	796,11	202,47
амортизація	134,96	151,17	220,39	276,25	298,28	163,32	221,02
соціальні заходи	52,92	65,57	87,55	97,66	126,66	73,75	239,36
загальновиробничі витрати	589,04	564,70	877,26	1045,77	1148,09	559,05	194,91
Разом:	2639,39	2917,94	3862,38	4316,06	5164,48	2525,09	195,67

Джерело: розраховано з використанням: Бюлетень про фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств за 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 роки / [ред. В.П. Приймак]. – Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області.

Разом із загальним зростанням витрат виробництва на 1 га зібраної площі сої помітний значний ріст окремих статей витрат. Так витрати на соціальні заходи в 2013 році в порівнянні з 2009 роком зросли на 139,4%, витрати на паливо – на 116,3%, амортизація – 121,0%. Найбільше зросли інші матеріальні витрати – на 149,9%. Практично синхронно зростали витрати в розрахунку на 1 га зібраної площі на оплату послуг сторонніх організацій (на 86,1%), загальновиробничі витрати (на 94,9%), витрати на насіння (95,3%) та на оплату праці (98,1%). Значний ріст амортизаційних відрахувань пов'язаний насамперед з впровадженням і використанням новітньої техніки, яка є дорожчою у порівнянні з попередніми аналогами. Використання такої

техніки вимагає додаткових витрат для її надійного зберігання і обслуговування (сучасні гаражі, ремонтні майстерні тощо), що в свою чергу також збільшує частку амортизаційних відрахувань в структурі виробничої собівартості продукції. Зменшення цієї частки можливе за умови повного завантаження наявної техніки і обладнання для виробництва сільськогосподарської продукції, в тому числі і насіння сої. Якщо підприємства будуть збільшувати обсяги виробництва на одній і ті ж самій площі сільськогосподарських угідь завдяки раціональному використанню сучасної техніки, то в такому разі буде досягатись економія витрат у розрахунку на одиницю продукції.

Аналіз структури витрат виробництва насіння сої в розрахунку на 1 га зібраної площі наведено в таблиці 3.

Таблиця 3. Структура витрат виробництва насіння сої в розрахунку на 1 га зібраної площі в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області, %

Статті витрат	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	Зміна статей витрат 2013 р. до 2009 р. (в.п.)
Оплата праці	6,7	6,1	6,1	6,0	6,8	0,1
Прямі матеріальні витрати	63,9	67,1	63,3	61,1	62,8	-1,1
насіння	11,0	12,7	11,8	9,5	11,0	0,0
добрива	18,3	14,1	13,9	12,6	12,9	-5,5
пальне	10,9	12,4	14,3	13,2	12,0	1,1
оплата послуг сторонніх організацій	10,2	12,4	9,6	11,5	9,7	-0,5
решта матеріальних витрат	13,5	15,5	13,6	0,2	17,2	3,7
Інші прямі витрати	29,4	26,8	30,7	32,9	30,5	1,0
амортизація	5,1	5,2	5,7	6,4	5,8	0,7
соціальні заходи	2,0	2,2	2,3	2,3	2,5	0,4
загальновиробничі витрати	22,3	19,4	22,7	24,2	22,2	-0,1
Разом:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x

Джерело: розраховано з використанням: Бюлетень про фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств за 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 роки / [ред. В.П. Приймак]. – Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області.

Більш ґрунтовний аналіз структури витрат на виробництво насіння сої показав, що протягом 2009 – 2013 рр. питома вага прямих матеріальних витрат (витрати на насіння, добрива, пальне тощо) практично зменшилась на 1,1 в.п.: у 2009 році – 63,9%, у 2013 році – 62,8%. При цьому значно зменшилась питома вага такої важливої статті витрат як витрати на добрива – на 5,5 в.п. відповідно. Поряд з тим

зростає частка решти матеріальних витрат – на 3,7 в.п. Також в загальній структурі виробництва зросла частка інших прямих витрат (29,4% у 2009 р., 30,5% у 2013 р.). Незначне зменшення частки інших прямих загальновиробничих витрат практично не вплинуло на досить високий показник цієї статті витрат в загальній структурі - 22,2% у 2013 році. Саме зменшення цієї статті затрат на виробництво насіння сої має стати основою зменшення собівартості виробництва в цілому. Розрахунки показують, що при зменшенні загальновиробничих витрат на 10,0% прибуток в розрахунку на 1 га зібраної площі зростає в 2,1 рази, а рівень рентабельності на 2,3 в.п.

У 2013 році значною є частка витрат на оплату робіт та послуг сторонніх організацій - 9,7%. Поряд з тим частка витрат на оплату праці працівникам практично не змінюється (зросла на 0,1 в.п. протягом періоду, що досліджувався). Використання орендної техніки і залучених працівників сторонніх організацій дає можливість зменшувати виробничі витрати, однак при цьому зменшуються витрати на оплату праці власним працівникам, що, в свою чергу, породжує погіршення соціального становища на селі.

За методом укрупнення інтервалів виявлено, що за період 2009 -2013 рр. в області урожайність сої зростала в середньому на 0,59 ц/га (рис. 2.2). Збільшення урожайності з 17,4 ц/га до 18,4 ц/га або на 1,0 ц/га відбулося при зростанні виробничих витрат на 1 ц продукції на 85,0%. Зросли виробничі затрати в розрахунку на 1 га на 2525,09 грн., що становить 95,7% (табл.4).

Таблиця 4. Динаміка основних виробничих показників вирощування сої в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області

Роки	Урожайність, ц/га	Виробничі затрати, грн.			
		на 1ц		на 1га	
		всього	в т.ч. оплата праці	всього	в т.ч. оплата праці
2009	17,4	152,08	10,18	2639,39	176,66
2010	13,8	212,02	12,97	2917,94	178,51
2011	23,3	166,04	10,06	3862,38	234,02
2012	17,6	244,57	14,57	4316,06	257,19
2013	18,4	281,30	19,06	5164,48	349,96

Джерело: розраховано з використанням: Бюлетень про фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств за 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 роки / [ред. В.П. Приймак]. – Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області.

Отже, відмічається загальне незначне збільшення урожайності сої, при цьому значними темпами зростають виробничі витрати на вирощування цієї олійної культури. Основними завданнями розвитку виробництва насіння сої має стати збільшення рівня урожайності при зменшенні прямих виробничих витрат на одиницю продукції і на одиницю площі.

Так, у кращих підприємствах за економічно обґрунтованого і комплексного використання засобів інтенсифікації спостерігається закономірне зростання

урожайності більш високими темпами порівняно з витратами, зниження собівартості продукції, підвищується рівень рентабельності. Зокрема, в СФГ «Петровіт» Маньківського району завдяки використанню якісного насіннєвого матеріалу, внесенню мінеральних добрив та дотриманню технології у 2013 р. на площі 146 га збирали 27,4 ц/га насіння сої. При цьому повна собівартість 1 ц становила 80,0 грн. Завдяки цьому рівень рентабельності виробництва насіння сої в цьому підприємстві досягнув 311,5%.

Динаміка собівартості 1 ц реалізованого насіння сої наведено на рис. 1.

Рис. 1. Порівняння динаміки собівартості 1 ц реалізованого насіння сої в сільськогосподарських підприємствах України та Черкаської області, грн

Джерело: розраховано з використанням: Бюлетень про фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств за 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 роки / [ред. В.П. Приймак]. – Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області.

Якщо за період, що досліджувався собівартість 1 ц реалізованого насіння сої в Україні в середньому зростала на 23,67 грн. щорічно, то в Черкаській області ріст відбувався більшими темпами (в середньому на 27,78 грн щорічно). Як у сільськогосподарських підприємствах України так і Черкаської області найменшою собівартість 1 ц реалізованого насіння сої було у 2009 році і найменшою у 2013 році.

Поряд із щорічним ростом собівартості, за період, що досліджувався виробництво насіння сої залишається прибутковою галуззю (табл.5).

Основою формування будь-якого продуктового ринку, в тому числі насіння сої, є конкурентоспроможна пропозиція. Якщо у 2009 р. реалізували насіння сої 148 сільськогосподарських підприємств, з них 27,7% отримали від реалізації збиток, то у 2013 р. – 251 підприємство, з яких 30,7% отримали збиток, що на 3,0 в.п. більше, ніж в 2009 році. За період, що досліджувався в розрахунку на 1 га зібраної площі чистий дохід збільшився на 87,4%, а виробничі витрати на 151,0%, тобто темпи росту витрат

перевищують темпи росту доходу на 63,6 в.п.

Таблиця 5. Економічні показники ефективності виробництва насіння сої в Черкаській області

Показники	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2013р. до 2009р.	
						+;-	%
Кількість господарств, од	148	195	208	247	251	103,0	169,6
в тому числі, які одержали збитки, од	41	64	37	48	77	36,0	187,8
У розрахунку на 1 га зібраної площі, грн.:							
чистий дохід	2812,43	2993,38	3537,55	5648,70	5269,50	2457,1	187,4
прибуток	800,62	98,11	858,29	1248,95	219,64	-581,0	27,4
виробничі витрати	2011,81	2895,27	2679,26	4399,75	5049,86	3038,1	251,0
валової продукції в цінах 2010 року	4100,87	3251,97	5496,39	4169,96	4338,13	237,3	105,8
додана вартість	977,28	276,62	1092,32	1506,14	569,60	-407,7	58,3
У розрахунку на 1 ц продукції, грн.:							
ціна реалізації	265,91	257,95	277,79	339,12	335,79	69,9	126,3
виробнича собівартість	152,08	212,02	166,04	244,57	281,30	129,2	185,0
собівартість реалізованої продукції	190,21	249,49	210,39	264,14	321,80	131,6	169,2
прибуток	75,70	8,45	67,40	74,98	14,00	-61,7	18,5
додана вартість	56,31	20,10	46,96	85,35	31,02	-25,3	55,1
Рівень товарності, %	60,9	84,3	54,7	94,4	85,5	24,5 в.п.	х
Рентабельність продажу, %	28,5	3,3	24,3	22,1	4,2	-24,3 в.п.	х
Рівень рентабельності, %	39,8	3,4	32,0	28,4	4,4	-35,4 в.п.	х

Джерело: розраховано з використанням: Бюлетень про фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств за 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 роки / [ред. В.П. Приймак]. – Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області.

В зв'язку з цим рівень прибутку в розрахунку на 1 га зібраної площі зменшився на 72,6%. Зокрема, у 2013 р. сільськогосподарські виробники області від реалізації насіння сої одержали на 1 га посіву 219,64 грн. прибутку при рівні рентабельності 4,4%. Аналогічні тенденції спостерігаються при аналізі показників в розрахунку на 1 ц продукції. Так ціна реалізації збільшилась за період 2009-2013рр. на 26,3%, а собівартість реалізованої продукції на 69,2%, що спричинило падіння прибутковості 1 ц продукції на 81,5%.

Наслідком нестабільності фінансових результатів від реалізації насіння сої є зменшення рівня рентабельності насіння сої у 2013 році в порівнянні з 2009 роком на 35,4 в.п. Рівень рентабельності виробництва насіння сої протягом 2009 – 2013 рр. коливався в межах 3,4 – 39,8%, що дає підстави стверджувати про відносно не стабільний стан галузі та необхідність пошуку перспектив подальшого розвитку галузі (рис. 2).

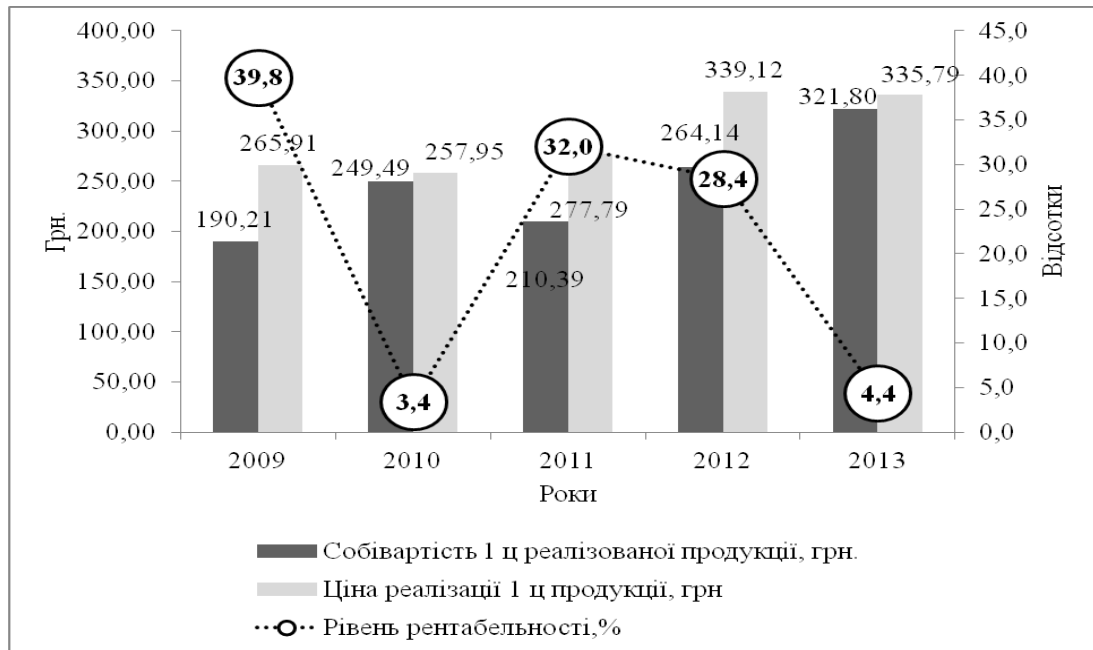

Рис. 2. Динаміка рівня рентабельності насіння сої в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області

Джерело: розраховано з використанням: Бюлетень про фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств за 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 роки / [ред. В.П. Приймак]. – Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області.

Факторний аналіз рівня рентабельності сої дав наступні результати (табл. 6).

Таблиця 6. Результати факторного аналізу рівня рентабельності насіння сої в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області

Рік	Ціна реалізації, грн	Витрати, грн за 1 ц	Рівень рентабельності, %	Відхилення від попереднього періоду, (в.п.)		
				всього	в т.ч. за рахунок зміни	
					ціни	витрат
2009	265,91	190,21	39,8	–	–	–
2010	257,95	249,49	3,4	-36,4	-3,2	-33,2
2011	277,79	210,39	32,0	28,6	9,4	19,2
2012	339,12	264,14	28,4	-3,6	23,2	-26,9
2013	335,79	321,80	4,4	-24,0	-1,0	-23,0

Джерело: розраховано з використанням: Бюлетень про фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств за 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 роки / [ред. В.П. Приймак]. – Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області.

В 2010 та 2013 роках в порівнянні з попередніми зменшення рівня рентабельності насіння сої відбулося за рахунок як зменшення ціни реалізації 1 ц продукції так і збільшення витрат виробництва в розрахунку за 1 ц продукції.

В 2011 році рівень рентабельності збільшився в порівнянні з 2010 роком на 28,6 в.п., в тому числі за рахунок збільшення ціни реалізації 1 ц насіння сої на 9,4 в.п. і за

рахунок зменшення витрат виробництва – на 19,2 в.п. При цьому кожний відсоток зростання ціни забезпечує все більший приріст рівня рентабельності (відсоткових пунктів) порівняно з таким приростом за нижчого рівня рентабельності.

В 2012 році в порівнянні з попереднім роком рівень рентабельності зменшився на 3,6 в.п., що насамперед зумовлено різким збільшенням витрат виробництва. Зростання ціни реалізації 1 ц продукції лише частково компенсувало ріст собівартості 1 ц насіння сої. Отже, головним напрямком підвищення рівні рентабельності насіння сої має стати зменшення витрати виробництва в розрахунку на 1 ц продукції.

На думку В.Г. Андрійчука показники рівня рентабельності та рентабельності продажу взаємодоповнюють один одного при здійсненні оцінки і аналізу економічної ефективності виробництва [1].

Зміна показника рентабельності продажу та результат впливу факторів на цей показник наведено в таблиці 7.

Таблиця 7. Результати факторного аналізу рентабельності продажу насіння сої в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області

Рік	Ціна реалізації, грн	Обсяг продажу, ц	Витрати, грн за 1 ц	Рентабельність продажу, %	Відхилення від попереднього періоду, (в.п.)			
					всього	в т.ч. за рахунок зміни		
						обсягу продажу	ціни	витрат
2009	265,91	377857,0	190,21	28,5	–	–	–	–
2010	257,95	724988,0	249,49	3,3	-25,2	0,0	-2,2	-23,0
2011	277,79	765810,0	210,39	24,3	21,0	0,0	6,9	14,1
2012	339,12	1366669,0	264,14	22,1	-2,2	0,0	13,7	-15,8
2013	335,79	1171917,0	321,80	4,2	-17,9	0,0	-0,8	-17,2

Джерело: розраховано з використанням: Бюлетень про фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств за 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 роки / [ред. В.П. Приймак]. – Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області.

В 2013 році в порівнянні з 2009 роком рентабельність продажу зменшилась на 24,3 в.п. Аналіз факторів впливу показав, що на цей показник практично не впливає обсяг реалізованої продукції, а головним чинником зміни рентабельності продажу є, як і в випадку з рівнем рентабельності, витрати в розрахунку за 1 ц продукції.

Використання інтегрального індексу сукупної ефективності виробництва дає можливість оцінити територіальні відмінності у ефективності вирощування сої. В розрізі районів області спостерігається значна диференціація у рівнях економічної ефективності виробництва насіння сої (табл. 8).

Виробництво сої найменш ефективне у сільськогосподарських підприємствах Звенигородського (0,358), Чорнобаївського (0,533), Кам'янського (0,643) районах, а також в містах Умані (0,373) та Золотоноші (0,531). Це пов'язано насамперед із значно

нижчою урожайністю (12,82-15,77 ц/га), ніж в середньому по області – 18,08 ц/га та високою собівартістю 1 ц сої – до 401,10 грн. порівняно із 211,20 в середньому по області. Виробництво сої у Звенигородському районі відзначається також майже удвічі вищою за середнє значення трудомісткістю, а в Чорнобаївському районі ціна реалізації продукції одна з найнижчих в області.

Таблиця 8. Розрахунок інтегрального індексу сукупної ефективності виробництва насіння сої сільськогосподарськими підприємствами Черкаської області, 2009-2013 рр.

Райони	Урожайність, ц/га		Виробнича собівартість 1 ц, грн.		Трудомісткість, грн. на 1 га		Ціна реалізації 1 ц, грн.		Інтегр. індекс ефективності	Місце в ранжованому ряді
	середнє значення	індекс	середнє значення	індекс	середнє значення	індекс	середнє значення	індекс		
Черкаси	13,84	0,765	246,92	1,169	121,65	0,487	326,42	1,060	1,426	4
Золотоноша	15,77	0,872	328,24	1,554	306,38	1,225	357,29	1,160	0,531	22
Сміла	13,05	0,722	196,62	0,931	46,13	0,185	305,55	0,992	4,170	1
Умань	14,04	0,776	401,10	1,899	278,23	1,113	312,98	1,016	0,373	23
Городищенський	18,18	1,005	210,29	0,996	185,24	0,741	277,13	0,900	1,227	7
Драбівський	17,89	0,989	221,99	1,051	213,02	0,852	322,27	1,047	1,156	9
Жашківський	20,73	1,146	213,90	1,013	186,32	0,745	311,46	1,011	1,536	2
Звенигородський	12,82	0,709	244,85	1,159	477,92	1,911	345,15	1,121	0,358	24
Золотоніський	16,22	0,897	218,58	1,035	232,58	0,930	339,59	1,103	1,028	14
Кам'янський	17,19	0,951	256,69	1,215	337,20	1,349	341,40	1,109	0,643	20
Канівський	16,76	0,927	187,67	0,889	201,10	0,804	294,35	0,956	1,240	6
Катеринопільський	17,06	0,943	218,29	1,034	219,21	0,877	332,49	1,080	1,124	10
К-Шевченківський	23,60	1,305	203,18	0,962	348,09	1,392	303,73	0,986	0,961	15
Лисянський	17,90	0,990	242,43	1,148	214,70	0,859	298,65	0,970	0,974	14
Маньківський	21,18	1,171	177,75	0,842	217,08	0,868	285,41	0,927	1,486	3
Монастирищенський	19,49	1,078	194,84	0,923	211,24	0,845	307,82	1,000	1,382	5
Смілянський	16,19	0,895	208,49	0,987	208,53	0,834	294,67	0,957	1,041	12
Тальнівський	17,04	0,942	175,67	0,832	256,05	1,024	294,48	0,956	1,058	11
Уманський	17,04	0,942	188,64	0,893	281,77	1,127	292,89	0,951	0,890	16
Христинівський	17,01	0,941	213,84	1,012	348,72	1,395	295,91	0,961	0,640	18
Черкаський	18,93	1,047	220,37	1,043	188,38	0,753	273,50	0,888	1,183	8
Чигиринський	17,04	0,942	216,31	1,024	282,81	1,131	298,64	0,970	0,789	17
Чорнобаївський	13,82	0,764	245,72	1,163	288,91	1,156	288,57	0,937	0,533	21
Шполянський	17,58	0,972	213,20	1,009	234,85	0,939	310,09	1,007	1,032	13
Черкаська область	18,08	1,000	211,20	1,000	250,02	1,000	307,95	1,000	□	□

Джерело: розраховано з використанням: Бюлетень про фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств за 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 роки / [ред. В.П. Приймак]. – Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області.

Найбільшого інтегрального індексу сукупної ефективності виробництва насіння сої досягли сільськогосподарські підприємства Жашківського (1,536), Маньківського (1,486), Монастирищенського (1,382) районів, а також міст Сміла (4,17) та Черкаси (1,426). Визначальним чинником цього стала висока урожайність (до 20,73 ц/га) в комплексі із значно нижчими індексами собівартості та трудомісткості, які мають обернений вплив на інтегральний індекс.

Висновки. Урожайність та собівартість є тими внутрішніми

чинниками, що мають визначальний вплив на прибутковість ведення галузі. Тому стратегія сільськогосподарських товаровиробників повинна концентруватися на активному пошуку і мобілізації внутрішніх резервів підвищення урожайності та зниження собівартості одиниці продукції, насамперед за рахунок дотримання технології, підбору сортового складу, використання досвіду кращих підприємств. Тільки комплексне розв'язання цих та інших проблем створять основу для підвищення урожайності, зниження собівартості та підвищення економічної ефективності виробництва насіння сої в регіоні. За цих умов вирощування сої стане перспективним напрямком аграрного виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: Монографія / В.Г. Андрійчук – Вид. 2-ге без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с. с. 64
2. Бабиц А.О. Сучасне виробництво і використання сої. — К.: Урожай, 1993. — 430 с.
3. Димов О.М. Стан і тенденції розвитку виробництва сої в ринкових умовах// Економіка АПК . – 2009 . –1 . – С.97-103 .
4. Концеба С. М. Економічна ефективність виробництва продукції олійних культур у сільськогосподарських підприємствах/С. М. Концеба, О. Д. Підлубна // Економіка АПК. - Київ: Економіка АПК, 2012-№2.-С.33-37
5. Підлубна О.Д. Основні чинники впливу на економічну ефективність виробництва насіння сої / О. Д. Підлубна // Економіка АПК: міжнародний науково-виробничий журнал. - 2011. - № 11. - С. 31-34.
6. Шайко О. Г. Шляхи підвищення ефективності виробництва олійних культур на регіональному рівні / О. Г. Шайко, С. М. Концеба // Економіка АПК: міжнародний науково-виробничий журнал. - 2013. - № 5. - С. 31-37